WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 11 lipca 2008 r. *

W sprawie C-195/08 PPU

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litwa) postanowieniem z dnia 30 kwietnia 2008 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 14 maja 2008 r., w postępowaniu wszczętym przez

Ingę Rinau,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Rosas, prezes izby, J.N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca), J. Klučka, P. Lindh, i A. Arabadjiev, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,
sekretarze: C. Strömholm, administrator i M.A. Gaudissart, kierownik wydziału,

zważywszy wniosek sądu odsyłającego z dnia 21 maja 2008 r., który wpłynął do Trybunału w dniu 22 maja 2008 r., o rozpoznanie odesłania w trybie pilnym na podstawie art. 104b regulaminu,

* Język postępowania: litewski.

zważywszy postanowienie trzeciej izby z dnia 23 maja 2008 r. o uwzględnieniu wniosku,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniach 26 i 27 czerwca 2008 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu I. Rinau przez G. Balčiūnasa oraz G. Kaminskasa, advokatai,

— w imieniu M. Rinau przez D. Foigt, advokatė,

— w imieniu rządu litewskiego przez D. Kriaučiūnasa oraz R. Mackevičienė, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu niemieckiego przez J. Kemper, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu francuskiego przez A.L. During, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu łotewskiego przez E. Balode-Burakę oraz E. Eihmane, działające w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu niderlandzkiego przez C. ten Dam, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez E. Jenkinson, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez C. Howarda, QC,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez A.M. Rouchaud-Joët oraz A. Steiblytė, działające w charakterze pełnomocników,

po wysłuchaniu rzecznika generalnego,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U L 338, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem").

2 Wniosek ten został złożony na kanwie sporu między I. Rinau i M. Rinau, dotyczącego powrotu do Niemiec ich córki Luisy, zatrzymanej na Litwie przez I. Rinau.

Ramy prawne

Konwencja haska z 1980 r.

3 Artykuł 3 Konwencji haskiej z dnia 25 października 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (zwanej dalej „konwencją haską z 1980 r.") stanowi:

„Uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka będzie uznane za bezprawne, jeżeli:

a) nastąpiło naruszenie prawa do opieki przyznanego określonej osobie, instytucji lub innej organizacji, wykonywanego wspólnie lub indywidualnie, na mocy ustawodawstwa państwa, w którym dziecko miało miejsce stałego pobytu bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem, oraz

b) w chwili uprowadzenia lub zatrzymania prawa te były skutecznie wykonywane wspólnie lub indywidualnie albo byłyby tak wykonywane, gdyby nie nastąpiło uprowadzenie lub zatrzymanie.

Prawo do opieki określone w lit. a) może wynikać w szczególności z mocy samego prawa, z orzeczenia sądowego lub administracyjnego albo z ugody mającej moc prawną w świetle przepisów ustawodawstwa tego państwa".

4 Zgodnie z art. 12 konwencji haskiej z 1980 r.:

„Jeżeli dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub zatrzymane w rozumieniu artykułu 3, a w chwili wpłynięcia wniosku do władzy sądowej lub administracyjnej Umawiającego się Państwa, w którym znajduje się dziecko, upłynął okres krótszy niż jeden rok od dnia uprowadzenia lub zatrzymania, zainteresowana władza zarządza niezwłoczne wydanie dziecka.

Władza sądowa lub administracyjna powinna również zarządzić wydanie dziecka, nawet po upływie jednego roku, o którym mowa w ustępie poprzedzającym, chyba że zostało ustalone, że dziecko przystosowało się już do swego nowego środowiska.

Jeżeli władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego ma podstawy, by sądzić, że dziecko zostało zabrane do innego państwa, może ona zawiesić działanie lub oddalić wniosek o wydanie dziecka".

5 Zgodnie z art. 13 konwencji haskiej z 1980 r.:

„Bez względu na postanowienia artykułu poprzedzającego władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego nie jest obowiązana zarządzić wydania dziecka, jeżeli osoba, instytucja lub organizacja sprzeciwiająca się wydaniu dziecka wykaże, że:

a) osoba, instytucja lub organizacja opiekująca się dzieckiem faktycznie nie wykonywała prawa do opieki w czasie uprowadzenia lub zatrzymania albo zgodziła się lub później wyraziła zgodę na uprowadzenie lub zatrzymanie; lub

b) istnieje poważne ryzyko, że powrót dziecka naraziłby je na szkodę fizyczną lub psychiczną albo w jakikolwiek inny sposób postawiłby je w sytuacji nie do zniesienia.

Władza sądowa lub administracyjna może również odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli stwierdzi, że dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz że osiągnęło ono wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii.

Przy ocenie okoliczności określonych w niniejszym artykule władza sądowa lub administracyjna powinna brać pod uwagę informacje dotyczące sytuacji społecznej dziecka, dostarczone przez organ centralny lub inną właściwą władzę państwa miejsca stałego pobytu dziecka".

6 Konwencja haska z 1980 r. weszła w życie w dniu 1 grudnia 1983 r. Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej są jej stronami.

Uregulowania wspólnotowe

7 Zgodnie z motywem 17 rozporządzenia:

„W przypadkach bezprawnego zabrania lub zatrzymania dziecka powrót dziecka powinien nastąpić bezzwłocznie; w tym celu stosuje się nadal konwencję haską z dnia 25 października 1980 r., uzupełnioną niniejszym rozporządzeniem, zwłaszcza art. 11. Sądy państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało bezprawnie zabrane lub w którym dziecko zostało bezprawnie zatrzymane, powinny mieć możliwość sprzeciwienia się powrotowi dziecka w szczególnych, należycie uzasadnionych przypadkach. Jednakże decyzja taka może zostać zastąpiona późniejszą decyzją podjętą przez sąd państwa członkowskiego miejsca stałego pobytu dziecka przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem. Jeżeli orzeczenie takie pociąga za sobą powrót dziecka, powinien on mieć miejsce bez wymagania żadnej specjalnej procedury dla uznania

i wykonania tego orzeczenia w państwie członkowskim, do którego dziecko zostało bezprawnie zabrane lub w którym dziecko zostało bezprawnie zatrzymane".

8 Motyw 21 rozporządzenia ma następujące brzmienie:

„Uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych wydanych w państwie członkowskim powinno opierać się na zasadzie wzajemnego zaufania, a przyczyny nieuznania powinny być możliwie najmniej liczne".

9 Artykuł 2 rozporządzenia stanowi:

„Do celów niniejszego rozporządzenia:

[…]

4) określenie »orzeczenie« oznacza orzeczenie o rozwodzie, separacji lub unieważnieniu małżeństwa, jak również orzeczenie dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej, wydane przez sąd państwa członkowskiego niezależnie od nazwy orzeczenia, wraz z określeniami »wyrok«, »nakaz« lub »decyzja«;

5) określenie »państwo członkowskie pochodzenia« oznacza państwo członkowskie, w którym wydano orzeczenie, które ma zostać wykonane;

6) określenie »państwo członkowskie wykonania« oznacza państwo członkowskie, w którym orzeczenie ma zostać wykonane;

7) określenie »odpowiedzialność rodzicielska« oznacza wszystkie prawa i obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie fizycznej lub prawnej na mocy orzeczenia sądowego, z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny. Określenie to obejmuje prawo do opieki i prawo do kontaktów z dzieckiem;

8) określenie »osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską« oznacza każdą osobę posiadającą odpowiedzialność rodzicielską za dziecko;

[…]

11) określenie »bezprawne zabranie lub zatrzymanie« oznacza takie zabranie lub zatrzymanie dziecka, które:

a) zostało dokonane z naruszeniem prawa do opieki nabytego na mocy orzeczenia sądowego, przysługującego z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało przed zabraniem lub zatrzymaniem

oraz

b) pod warunkiem że w chwili zabrania lub zatrzymania wykonywano skutecznie prawo do opieki, wspólnie lub samodzielnie, lub byłyby one wykonywane, jeżeli nie nastąpiłoby zabranie lub zatrzymanie. Uznaje się, że opieka wykonywana jest wspólnie wtedy, gdy w wykonaniu orzeczenia lub z mocy prawa jedna z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską nie może podejmować decyzji o miejscu zamieszkania dziecka bez zgody innej osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską”.

10 Zgodnie z art. 8 rozporządzenia:

„1. Sądy państwa członkowskiego są właściwe do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej za dziecko, które zwykle zamieszkuje w tym państwie członkowskim w czasie, w którym zostało wytoczone powództwo.

2. Ustęp 1 stosuje się z zastrzeżeniem przepisów art. 9, 10 i 12".

11 Artykuł 10 rozporządzenia przewiduje:

„W przypadku bezprawnego zabrania lub zatrzymania dziecka sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem, utrzymują swoją właściwość do momentu, w którym dane państwo członkowskie nie stanie się miejscem stałego pobytu dziecka […]".

12 Stosownie do art. 11 rozporządzenia:

„1. Jeżeli osoba, instytucja lub inna organizacja mająca prawo do opieki nad dzieckiem składa wniosek do właściwych organów państwa członkowskiego o wydanie orzeczenia na podstawie [konwencji haskiej z 1980 r.] w celu uzyskania powrotu dziecka bezprawnie zabranego do innego państwa członkowskiego lub zatrzymanego w innym państwie członkowskim niż państwo członkowskie, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem, stosuje się ust. 2–8.

2. Przy stosowaniu art. 12 i 13 konwencji haskiej z 1980 r. należy umożliwić wysłuchanie dziecka podczas postępowania sądowego, chyba że uznaje się to za niewłaściwe ze względu na jego wiek lub poziom dojrzałości.

3. Sąd, do którego wniesiono wniosek o powrót dziecka, określony w ust. 1, działa bez zbędnej zwłoki w postępowaniu sądowym dotyczącym wniosku przy użyciu najszybszych procedur dostępnych w prawie krajowym.

Bez uszczerbku dla poprzedzającego akapitu sąd wydaje orzeczenie nie później niż w ciągu sześciu tygodni od wniesienia wniosku, z wyjątkiem sytuacji, w których szczególne okoliczności uniemożliwiają dotrzymanie tego terminu.

4. Sąd nie może odmówić powrotu dziecka na podstawie art. 13b konwencji haskiej z 1980 r., jeżeli ustalono, że zostały poczynione odpowiednie ustalenia w celu zabezpieczenia ochrony dziecka po jego powrocie.

5. Sąd nie może odmówić powrotu dziecka, jeżeli osoba wnioskująca o powrót nie została wysłuchana.

6. Jeżeli sąd wydał nakaz odmawiający powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r., sąd musi niezwłocznie, bezpośrednio lub poprzez organ centralny, przekazać kopię nakazu sądowego oraz odnośnych dokumentów, w szczególności odpis przesłuchań przed sądem [protokołów z rozpraw], sądowi właściwemu lub organom centralnym w państwie członkowskim, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem, jak ustalono w prawie krajowym. Właściwy sąd otrzyma wszystkie wspomniane dokumenty w ciągu miesiąca od dnia wydania nakazu odmawiającego powrotu dziecka.

7. Jeżeli jedna ze stron nie wniosła pozwu do sądu w państwie członkowskim, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem

lub zatrzymaniem, sąd lub organ centralny otrzymujące informacje, określone w ust. 6, powiadamiają strony i zapraszają je do złożenia wniosków do sądu, zgodnie z prawem krajowym, w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia, tak aby sąd mógł zbadać kwestię opieki nad dzieckiem.

Bez uszczerbku dla zasad dotyczących jurysdykcji zawartych w niniejszym rozporządzeniu sąd zamyka sprawę, jeżeli nie otrzymał w terminie żadnych wniosków.

8. Bez względu na orzeczenie o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r., każde następne orzeczenie wymagające powrotu dziecka wydane przez sąd właściwy na podstawie niniejszego rozporządzenia podlega wykonaniu zgodnie z sekcją 4 rozdziału III w celu zabezpieczenia powrotu dziecka".

13 W rozdziale III rozporządzenia, zatytułowanym „Uznawanie i wykonywanie", zawarte są art. 21–52. Sekcja 4 tego rozdziału, zatytułowana „Wykonanie niektórych orzeczeń dotyczących prawa do kontaktów z dzieckiem i niektórych orzeczeń pociągających za sobą powrót dziecka", składa się z art. 40–45.

14 Artykuł 21 ust. 1 i 3 rozporządzenia przewiduje:

„1. Orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

[…]

3. Bez uszczerbku dla sekcji 4 niniejszego rozdziału każda ze stron może, zgodnie z procedurami przewidzianymi w sekcji 2 niniejszego rozdziału, składać wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia".

15 Artykuł 23 rozporządzenia stanowi:

„Orzeczenia odnoszącego się do odpowiedzialności rodzicielskiej nie uznaje się:

a) jeżeli uznanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie, uwzględniając interes dziecka;

[…]".

16 Artykuł 24 rozporządzenia stanowi:

„Właściwość sądu państwa członkowskiego pochodzenia nie może być przedmiotem ponownego badania. Do reguł dotyczących właściwości określonych w art. 3–14 nie stosuje się kryterium porządku publicznego przewidzianego w art. 22 lit. a) i art. 23 lit. a)".

17 Artykuł 28 ust. 1 rozporządzenia jest sformułowany następująco:

„Orzeczenia w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej za dziecko wydane w jednym państwie członkowskim i w tym państwie wykonalne oraz które zostały doręczone, są wykonalne w innym państwie członkowskim, jeżeli ich wykonalność w nim zostanie stwierdzona na wniosek uprawnionego".

18 Zgodnie z art. 31 rozporządzenia:

„1. Sąd rozpoznający wniosek wydaje orzeczenie niezwłocznie. Osoba, przeciwko której wykonuje się orzeczenie, ani dziecko w tym stadium postępowania nie mają możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia.

2. Wniosek może być oddalony tylko z przyczyn wymienionych w art. 22, 23 i 24.

3. Orzeczenie nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej".

19 Artykuł 40 rozporządzenia przewiduje:

„1. Niniejsza sekcja ma zastosowanie do:

[…]

b) powrotu dziecka związanego z orzeczeniem wydanym na podstawie art. 11 ust. 8.

2. Przepisy niniejszej sekcji nie stanowią przeszkody dla osoby, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska we wnioskowaniu o uznanie i wykonanie orzeczenia zgodnie z przepisami sekcji 1 i 2 niniejszego rozdziału".

20 Zgodnie z art. 42 rozporządzenia, zatytułowanym „Powrót dziecka”:

„1. Powrót dziecka określony w art. 40 ust. 1 lit. b) wynikający z wykonalnego orzeczenia wydanego w jednym państwie członkowskim uznaje się i wykonuje w innym państwie członkowskim bez potrzeby nadania klauzuli wykonalności oraz możliwości sprzeciwienia się uznaniu, jeżeli orzeczenie uzyskało świadectwo w państwie członkowskim pochodzenia zgodnie z ust. 2.

Nawet jeżeli prawo krajowe nie przewiduje wykonalności z mocy prawa, bez względu na odwołanie się, orzeczenia wymagającego powrotu dziecka wspomnianego w art. 11 ust. 8, sąd pochodzenia może oświadczyć, że orzeczenie podlega wykonaniu.

2. Sędzia pochodzenia, który wydał orzeczenie określone w art. 40 ust. 1 lit. b), wydaje świadectwo określone w ust. 1 wyłącznie, jeżeli:

a) dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano, że byłoby to niewłaściwe, uwzględniając jego wiek i poziom dojrzałości,

b) zainteresowane strony zostały wysłuchane oraz

c) sąd uwzględnił przy wydawaniu orzeczenia przyczyny i dowody leżące u podstaw nakazu wydanego na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r.

Jeżeli sąd lub inny organ podejmuje środki zapewniające ochronę dziecka po jego powrocie do państwa miejsca stałego pobytu, świadectwo zawiera szczegóły dotyczące takich środków.

Sąd pochodzenia wydaje wspomniane świadectwo z urzędu przy użyciu standardowego formularza określonego w załączniku IV [świadectwo dotyczące powrotu dziecka (dzieci)].

Świadectwo wypełnia się w języku orzeczenia".

21 Artykuł 43 rozporządzenia ma następujące brzmienie:

„1. Do sprostowania świadectwa stosuje się prawo państwa członkowskiego pochodzenia.

2. Przeciwko wydaniu świadectwa na podstawie art. 41 ust. 1 lub art. 42 ust. 1 nie przysługują żadne środki odwoławcze".

22 Zgodnie z brzmieniem art. 44 rozporządzenia „[ś]wiadectwo jest skuteczne wyłącznie w granicach wykonalności orzeczenia".

23 Artykuł 60 rozporządzenia stanowi:

„W stosunkach między państwami członkowskimi niniejsze rozporządzenie ma pierwszeństwo przed następującymi konwencjami, w takim zakresie, w jakim dotyczą one spraw będących przedmiotem niniejszego rozporządzenia:

[…]

e) [konwencja haska z 1980 r.]”.

24 Zgodnie z art. 68 rozporządzenia:

„Państwa członkowskie przekazują Komisji wykaz sądów i procedur odwoławczych określony w art. 21, 29, 33 i 34 oraz wszelkie zmiany w tym wykazie.

Komisja uaktualnia te informacje i umożliwia publiczny dostęp do nich poprzez publikacje w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* oraz innymi właściwymi sposobami”.

25 Z informacji dotyczących sądów i procedur odwoławczych przekazanych zgodnie z art. 68 rozporządzenia nr 2201/2003 (Dz.U. 2005, C 40, s. 2) wynika, że na podstawie art. 68 ust. 1 tego rozporządzenia Republika Litewska poinformowała Komisję, iż wnioski określone w jego art. 21 i 29 oraz odwołanie przewidziane w jego art. 33 składa się w Lietuvos apeliacinis teismas (sądzie apelacyjnym), a orzeczenie wydane w wyniku odwołania, o którym mowa w art. 34 rozporządzenia, może być zaskarżone tylko w drodze skargi kasacyjnej do Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sądu najwyższego).

26 Z informacji tych wynika, że wniosek o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu wydanemu przez sąd państwa członkowskiego innego niż Republika Litewska składa się, na podstawie art. 28 ust. 1 rozporządzenia, do Lietuvos apeliacinis teismas.

27 Na mocy art. 72 rozporządzenia obowiązuje ono co do zasady od dnia 1 marca 2005 r. Rozporządzenie nie ma zastosowania do Królestwa Danii.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

28 W dniu 27 lipca 2003 r. I. Rinau, obywatelstwa litewskiego, oraz M. Rinau, obywatelstwa niemieckiego, zawarli związek małżeński i zamieszkali w Bergfelde (Niemcy). Ich córka Luisa urodziła się w dniu 11 stycznia 2005 r. W marcu 2005 r. małżonkowie Rinau zaczęli mieszkać osobno, przy czym Luisa pozostała z matką. Zgodnie z postanowieniem odsyłającym wówczas właśnie zostało wszczęte przed Amtsgericht Oranienburg (Niemcy) postępowanie rozwodowe.

29 W dniu 21 lipca 2006 r., po uzyskaniu zgody M. Rinau na opuszczenie wraz z ich córką terytorium Niemiec w celu udania się na dwutygodniowe wakacje, I. Rinau razem z córką oraz pochodzącym z pierwszego związku synem Edgarem przybyła na Litwę, gdzie pozostaje do chwili obecnej.

30 W dniu 14 sierpnia 2006 r. Amtsgericht Oranienburg tymczasowo powierzył opiekę nad Luisą jej ojcu. W dniu 11 października 2006 r. Brandenburgisches Oberlandesgericht (Niemcy) oddalił zażalenie I. Rinau i utrzymał w mocy postanowienie Amtsgericht Oranienburg.

31 W dniu 30 października 2006 r. Michael Rinau, powołując się na konwencję haską i rozporządzenie, zwrócił się do Klaipedos apygardos teismas (Litwa) o nakazanie wydania Luisy Rinau do Niemiec. Orzeczeniem z dnia 22 grudnia 2006 r. sąd ten oddalił wniosek.

32 Z informacji udzielonych Trybunałowi w czasie rozprawy wynika, że adwokat M. Rinau przekazał to orzeczenie z dnia 22 grudnia 2006 r. niemieckiemu organowi centralnemu, a ten organ przekazał je Amtsgericht Oranienburg. Po tym przekazaniu centralne organy litewskie przesłały tłumaczenie tego orzeczenia na język niemiecki.

33 Orzeczeniem z dnia 15 marca 2007 r. Lietuvos apeliacinis teismas zmienił orzeczenie Klaipedos apygardos teismas i nakazał powrót dziecka do Niemiec.

34 W kwietniu 2007 r. Klaipedos apygardos teismas wydał postanowienie o zawieszeniu wykonania orzeczenia Lietuvos apeliacinis teismas z dnia 15 marca 2007 r. Lietuvos apeliacinis teismas uchylił to postanowienie orzeczeniem z dnia 4 czerwca 2007 r. W czasie rozprawy dodano, że wykonanie orzeczenia z dnia 15 marca 2007 r. było zawieszane kilkakrotnie.

35 W dniu 4 czerwca 2007 r. I. Rinau, a w dniu 13 czerwca 2007 r. prokurator generalny Republiki Litewskiej złożyli do Klaipedos apygardos teismas skargę o wznowienie postępowania, powołując się na nowe okoliczności i interes dziecka w rozumieniu art. 13 akapit pierwszy konwencji haskiej z 1980 r. W dniu 19 czerwca 2007 r. sąd ten odrzucił skargi, uzasadniając to tym, że nie on jest właściwy do ich rozpoznania, lecz sądy niemieckie. W następstwie odwołania od tego postanowienia o odrzuceniu skargi złożonego przez I. Rinau Lietuvos apeliacinis teismas utrzymał je w mocy orzeczeniem z dnia 27 sierpnia 2007 r. Wyrokiem Lietuvos Aukščiausiasis Teismas z dnia 7 stycznia 2008 r. te dwa ostatnie orzeczenia zostały uchylone w trybie kasacji i sprawy zostały przekazane Klaipedos apygardos teismas do ponownego rozpoznania.

36 Orzeczeniem z dnia 21 marca 2008 r. Klaipedos apygardos teismas ponownie odrzucił te skargi. Zostało ono utrzymane w mocy orzeczeniem Lietuvos apeliacinis teismas z dnia 30 kwietnia 2008 r. W dniu 26 maja 2006 r. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas postanowił przyjąć do rozpoznania skargę kasacyjną I. Rinau od tych orzeczeń i zawiesił wykonanie orzeczenia z dnia 15 marca 2007 r. nakazującego powrót Luisy do Niemiec do czasu wydania orzeczenia co do istoty.

37 W tym czasie wyrokiem z dnia 20 czerwca 2007 r. Amtsgericht Oranienburg rozwiązał przez rozwód małżeństwo I. i M. Rinau. Opieka nad Luisą została ostatecznie powierzona M. Rinau. Mając na względzie w szczególności orzeczenie Klaipedos Apygardos Teismas z dnia 22 grudnia 2006 r. odmawiające powrotu dziecka, Amtsgericht wziął pod uwagę treść tego orzeczenia oraz przedstawione argumenty i nakazał I. Rinau odesłanie dziecka do Niemiec i powierzenie go opiece M. Rinau. I. Rinau nie była obecna na rozprawie, lecz była reprezentowana oraz złożyła uwagi. W tym samym dniu Amtsgericht Oranienburg zaopatrzył to orzeczenie w świadectwo na podstawie art. 42 rozporządzenia.

38 W dniu 20 lutego 2008 r. Oberlandesgericht Brandenburg oddalił odwołanie I. Rinau od tego orzeczenia, utrzymując je w mocy w części dotyczącej opieki nad Luizą, oraz stwierdził, że I. Rinau jest już zobowiązana do przekazania dziecka. I. Rinau była obecna na rozprawie i przedstawiła uwagi.

39 I. Rinau złożyła do Lietuvos apeliacinis teismas wniosek o nieuznanie wyroku Amtsgericht Oranienburg z dnia 20 czerwca 2007 r. w części dotyczącej powierzenia M. Rinau opieki nad Luisą i zobowiązania matki do przekazania dziecka ojcu i powierzenia mu opieki.

40 Postanowieniem z dnia 14 września 2007 r. Lietuvos apeliacinis teismas uznał wniosek I. Rinau za niedopuszczalny. Zdaniem tego sądu świadectwo wydane przez Amtsgericht Oranienburg na podstawie art. 42 rozporządzenia wskazuje, że wszystkie przesłanki konieczne do wydania takiego świadectwa zostały spełnione. Stwierdzając, że wyrok ten w zakresie, w jakim nakazywał powrót dziecka do Niemiec, podlega bezpośredniemu wykonaniu na podstawie przepisów sekcji 4 rozdziału III rozporządzenia bez potrzeby uciekania się do szczególnej procedury exequatur uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych, Lietuvos apeliacinis teismas uznał, iż należało stwierdzić niedopuszczalność wniosku I. Rinau o nieuznanie tego wyroku w części dotyczącej zobowiązania jej do oddania Luisy ojcu i pozostawienia mu opieki nad nią.

41 I. Rinau wniosła zatem skargę kasacyjną do Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, w której wnosiła o uchylenie tego postanowienia i wydanie nowego orzeczenia uwzględniającego jej wniosek o nieuznanie wyroku Amtsgericht Oranienburg z dnia 20 czerwca 2007 r. w części dotyczącej powierzenia M. Rinau opieki nad Luisą i zobowiązania I. Rinau do przekazania dziecka ojcu i pozostawienia mu opieki nad nią.

42 W tych okolicznościach Lietuvos Aukščiausiasis Teismas postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy strona w rozumieniu art. 21 rozporządzenia […] może wnieść o nieuznanie orzeczenia sądowego, gdy nie został złożony wniosek o jego uznanie?

2) W przypadku twierdzącej odpowiedzi na pytanie pierwsze, jak sąd krajowy — rozpoznając wniosek o nieuznanie orzeczenia złożony przez osobę, względem której jest ono wykonalne — powinien stosować art. 31 ust. 1 rozporządzenia […], który stanowi, że »[…] [o]soba, przeciwko której wykonuje się orzeczenie, ani dziecko w tym stadium postępowania nie mają możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia«?

3) Czy sąd krajowy — do którego osoba, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, wniosła o nieuznanie orzeczenia sądowego państwa członkowskiego pochodzenia nakazującego powrót dziecka z nią zamieszkałego do państwa pochodzenia, dla którego to orzeczenia na podstawie art. 42 rozporządzenia […] wydano świadectwo — powinien je zbadać na podstawie sekcji 1 i 2 rozdziału III rozporządzenia […], jak to przewiduje art. 40 ust. 2 tego rozporządzenia?

4) Co oznacza warunek »bez uszczerbku dla sekcji 4« określony w art. 21 ust. 3 rozporządzenia […]?

5) Czy wydanie orzeczenia o wydaniu dziecka i wystawienie świadectwa, o którym mowa w art. 42 rozporządzenia […], przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia po tym, jak sąd państwa członkowskiego, w którym dziecko jest bezprawnie zatrzymane, wydał orzeczenie o powrocie dziecka do państwa pochodzenia, jest zgodne z celami i procedurami rozporządzenia […]?

6) Czy zakaz badania właściwości sądu pochodzenia przewidziany w art. 24 rozporządzenia […] oznacza, że sąd krajowy — do którego wniesiono o uznanie lub o nieuznanie orzeczenia sądu zagranicznego i który nie może badać właściwości sądu państwa członkowskiego pochodzenia oraz który nie stwierdził innych podstaw nieuznania orzeczeń określonych w art. 23 rozporządzenia […] — powinien uznać orzeczenie sądu państwa członkowskiego pochodzenia o powrocie dziecka, jeśli sąd państwa członkowskiego pochodzenia nie dochował przepisów postępowania określonych w rozporządzeniu na potrzeby rozstrzygnięcia kwestii powrotu dziecka?".

W przedmiocie pilnego trybu prejudycjalnego

43 Postanowieniem z dnia 21 maja 2008 r., złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 22 maja 2008 r., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas zwrócił się o rozpoznanie odesłania prejudycjalnego w trybie pilnym, przewidzianym w art. 104b regulaminu.

44 W uzasadnieniu wniosku sąd odsyłający powołuje się na motyw 17 rozporządzenia, w którym jest mowa o bezzwłocznym powrocie bezprawnie zatrzymanego dziecka, oraz na art. 11 ust. 3 rozporządzenia, zgodnie z którym sąd, w którym złożono wniosek o powrót dziecka, powinien wydać orzeczenie w terminie sześciu tygodni. Sąd krajowy stwierdza, że istnieje potrzeba pilnego działania z tego powodu, że wszelkie opóźnienie byłoby bardzo niekorzystne dla stosunków między dzieckiem a tym rodzicem, z którym nie mieszka, a pogorszenie tych stosunków może być nieodwracalne.

45 Sąd odsyłający powołuje się także na potrzebę ochrony dziecka przed ewentualnie możliwą szkodą i potrzebę zapewnienia sprawiedliwej równowagi między interesami dziecka a interesami jego rodziców, co również przemawia za koniecznością skorzystania z trybu pilnego.

46 Na wniosek sędziego sprawozdawcy i po wysłuchaniu rzecznika generalnego trzecia izba postanowiła uwzględnić wniosek sądu odsyłającego o rozpoznanie odesłania prejudycjalnego w trybie pilnym.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

47 Konwencja z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), która była następnie wielokrotnie zmieniana, miała na celu ułatwienie uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych między umawiającymi się państwami. W tym celu wprowadzała ona normy jurysdykcyjne oraz procedury uznawania i wykonywania orzeczeń w tych dziedzinach. Podstawą tych norm była zasada zaufania sądów jednego umawiającego się państwa do orzeczeń wydanych w drugim umawiającym się państwie i na odwrót. Zgodnie z jej art. 1 konwencja ta nie stosuje się do stanu cywilnego, zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych oraz stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa.

48 Konwencja haska z 1980 r. została zawarta w przekonaniu, że interes dziecka ma podstawowe znaczenie we wszystkich sprawach dotyczących opieki nad nim oraz że należy chronić dziecko na płaszczyźnie międzynarodowej przed szkodliwymi skutkami wynikającymi z bezprawnego uprowadzenia go lub zatrzymania, a także że

należy ustalić zasady postępowania w celu zagwarantowania niezwłocznego powrotu dziecka do państwa jego stałego pobytu oraz zapewnić ochronę prawa do odwiedzin.

49 Kierunek konwencji wymienionych w dwóch poprzedzających punktach został — w zakresie spraw małżeńskich i spraw dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej — utrzymany w rozporządzeniu. Ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych dotyczących po pierwsze rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, a po drugie — przyznawania, wykonywania, delegacji, ograniczenia lub pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej.

50 Zgodnie z motywem 21 rozporządzenia jego podstawą jest założenie, że uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych wydanych w państwie członkowskim powinno opierać się na zasadzie wzajemnego zaufania, a przyczyny nieuznania powinny być możliwie najmniej liczne.

51 W myśl motywów 12 i 13 rozporządzenia przyświeca mu idea, że pierwszeństwo powinien mieć najlepszy interes dziecka, a zgodnie z jego motywem 33 zmierza ono do zapewnienia przestrzegania praw podstawowych dziecka zgodnie z art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

52 Rozporządzenie ma na celu w szczególności zniechęcanie do uprowadzania dzieci z jednego państwa członkowskiego do drugiego, a, w przypadku gdy do takiego uprowadzenia dojdzie — spowodowanie, by powrót dziecka nastąpił niezwłocznie.

53 Stosownie do motywu 17 rozporządzenia stanowi ono uzupełnienie postanowień konwencji haskiej z 1980 r., która nadal jest stosowana.

54 Na podstawie art. 60 rozporządzenia ma ono pierwszeństwo przed konwencją z 1980 r.

55 To właśnie w świetle uwag i zasad przypomnianych w pkt 47–54 niniejszego wyroku należy udzielić odpowiedzi na pytania prejudycjalne.

W przedmiocie pytań od czwartego do szóstego

56 Poprzez pytania od czwartego do szóstego, które należy rozważyć łącznie w pierwszej kolejności, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wydanie przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia orzeczenia o powrocie dziecka i wydanie świadectwa, o którym mowa w art. 42 rozporządzenia, są zgodne z celami tego rozporządzenia i przewidzianymi w nim procedurami, w przypadku gdy sąd państwa członkowskiego, w którym dziecko zostało bezprawnie zatrzymane, wydał orzeczenie o powrocie dziecka do państwa pochodzenia. Sąd krajowy zmierza ponadto do ustalenia, czy art. 24 rozporządzenia należy rozumieć w ten sposób, że sąd państwa członkowskiego, w którym miało miejsce bezprawne zatrzymanie dziecka, powinien uznać orzeczenie nakazujące jego powrót wydane przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia, jeżeli ten ostatni nie przestrzegał procedury określonej w rozporządzeniu.

57 Artykuł 11 ust. 8 rozporządzenia stanowi, że „[b]ez względu na orzeczenie o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. każde następne orzeczenie wymagające powrotu dziecka wydane przez sąd właściwy na podstawie niniejszego rozporządzenia podlega wykonaniu zgodnie z sekcją 4 rozdziału III w celu zabezpieczenia powrotu dziecka".

58 Niektórzy autorzy uwag przedstawionych Trybunałowi stoją na stanowisku, iż przepis ten ma taki skutek, że świadectwo można wydać na podstawie art. 42 rozporządzenia jedynie wtedy, gdy wcześniej zostało wydane orzeczenie o odmowie powrotu na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. Ich zdaniem wynika stąd, że w postępowaniu przed sądem krajowym okoliczność, iż Lietuvos apeliacinis teismas orzeczeniem z dnia 15 marca 2007 r. nakazał powrót dziecka, powinna dla sądów państwa pochodzenia stanowić przeszkodę dla wydania świadectwa na podstawie art. 42 rozporządzenia, co uczynił Amtsgericht Oranienburg orzeczeniem z dnia 20 czerwca 2007 r., utrzymanym w mocy orzeczeniem Oberlandesgericht Brandenburg z dnia 20 lutego 2008 r.

59 Należy zgodzić się z wykładnią, zgodnie z którą nie można wydać świadectwa na podstawie art. 42 rozporządzenia, jeżeli wcześniej nie zostało wydane orzeczenie o odmowie powrotu.

60 Takie właśnie rozumienie wypływa bowiem z rozporządzenia jako całości, a w szczególności z jego art. 11 ust. 8.

61 Rozporządzenie przewiduje najpierw, że orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Następnie porządkuje problematykę uznawania i wykonywania poprzez wyodrębnienie dwóch ścieżek (art. 21 ust. 1 i 3, art. 11 ust. 8, art. 40 ust. 1 i art. 42 ust. 1). Zgodnie z pierwszą z nich wydania orzeczenia o uznaniu i nadania klauzuli wykonalności można się domagać w trybie procedur przewidzianych w rozdziale III sekcja 2 rozporządzenia. Zgodnie z drugą wykonalność niektórych orzeczeń dotyczących prawa do kontaktów lub nakazujących powrót dziecka podlega przepisom sekcji 4 tego samego rozdziału.

62 Ta druga ścieżka wiąże się ściśle z postanowieniami konwencji haskiej z 1980 r. i ma na celu — przy spełnieniu określonych przesłanek — spowodowanie bezzwłocznego powrotu dziecka.

63 Mimo iż wykonalność orzeczenia nakazującego powrót dziecka, które zapadło później niż orzeczenie o odmowie powrotu, nierozerwalnie wiąże się z pozostałą problematyką uregulowaną w rozporządzeniu, w szczególności z prawem do opieki, to jednak korzysta z autonomii proceduralnej, która ma zapobiec opóźnianiu powrotu dziecka bezprawnie zabranego do innego państwa członkowskiego lub bezprawnie zatrzymanego w państwie członkowskim innym niż to, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem.

64 Autonomia proceduralna przepisów art. 11 ust. 8, art. 40 i 42 rozporządzenia oraz pierwszeństwo jurysdykcyjne przyznane sądowi państwa członkowskiego pochodzenia w ramach sekcji 4 rozdziału III rozporządzenia zostały przejęte w jego art. 43

i 44, które przewidują, że do sprostowania świadectwa stosuje się prawo państwa członkowskiego pochodzenia, że przeciwko wydaniu takiego świadectwa nie przysługują żadne środki odwoławcze oraz że świadectwo to jest skuteczne wyłącznie w granicach wykonalności orzeczenia.

65 Zastrzeżenie, wyrażone słowami „bez uszczerbku dla sekcji 4", zawarte w art. 21 ust. 3 rozporządzenia i stanowiące przedmiot pytania czwartego przedstawionego przez sąd odsyłający, ma na celu uściślenie, że przyznane każdej ze stron uprawnienie do złożenia wniosku o uznanie lub nieuznanie orzeczenia wydanego w państwie członkowskim, nie wyklucza możliwości — gdy odpowiednie przesłanki są spełnione — skorzystania z reżimu przewidzianego w art. 11 ust. 8, art. 40 i 42 rozporządzenia dla sytuacji, gdy orzeczenie o powrocie następuje po orzeczeniu o odmowie powrotu, ponieważ ten reżim ma pierwszeństwo przed reżimem przewidzianym w sekcji 1 i 2 rozdziału III.

66 Należy podkreślić, że procedura przewidziana na wypadek powrotu dziecka następującego po orzeczeniu o odmowie powrotu przejmuje i wzmacnia postanowienia art. 12 i 13 konwencji haskiej z 1980 r. W szczególności termin rozpoznania wniosku o odmowę powrotu jest bardzo krótki. Ponadto sąd właściwy na podstawie rozporządzenia może wydać ostateczne orzeczenie nakazujące powrót. Wreszcie procedurę kończy zaopatrzenie orzeczenia w świadectwo, które przyznaje mu szczególną wykonalność, przy czym warunki wydania i skutki świadectwa są wyraźnie określone w rozporządzeniu.

67 I tak, co się tyczy warunków wydania, z art. 42 ust. 2 rozporządzenia wynika, że sąd pochodzenia, który wydał orzeczenie określone w jego art. 40 ust. 1 lit. b), wydaje świadectwo określone w ust. 1 wyłącznie, jeżeli:

„a) dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano, że byłoby to niewłaściwe, uwzględniając jego wiek i poziom dojrzałości,

b) zainteresowane strony zostały wysłuchane; oraz

c) sąd uwzględnił przy wydawaniu orzeczenia przyczyny i dowody leżące u podstaw nakazu wydanego na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r.”.

68 Odnośnie do skutków wydania świadectwa z tą właśnie chwilą orzeczenie o powrocie dziecka określone w art. 40 ust. 1 lit. b) uznaje się i wykonuje w innym państwie członkowskim bez potrzeby nadania klauzuli wykonalności oraz możliwości sprzeciwienia się uznaniu.

69 Należy przypomnieć, że ten reżim ma zastosowanie jedynie, w przypadku gdy powrót dziecka następuje po orzeczeniu o odmowie powrotu, o którym mowa w art. 11 ust. 8 rozporządzenia.

70 Za takim stanowiskiem przemawia art. 11 ust. 8 rozporządzenia, który stanowi, że „[b]ez względu na orzeczenie o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. każde następne orzeczenie wymagające powrotu dziecka wydane przez sąd właściwy na podstawie niniejszego rozporządzenia podlega wykonaniu zgodnie z sekcją 4 rozdziału III w celu zabezpieczenia powrotu dziecka”.

71 O ile wyrażenie „[b]ez względu na orzeczenie o odmowie powrotu” jest do pewnego stopnia niejasne, to jego powiązanie z pojęciem „każde następne orzeczenie” wskazuje na istnienie związku czasowego między jednym orzeczeniem, tj. orzeczeniem o odmowie powrotu oraz orzeczeniem następującym później; takie sformułowanie nie pozostawia jakichkolwiek wątpliwości co do tego, że pierwsze orzeczenie zapadło wcześniej.

72 Wykładnię taką potwierdza motyw 17 rozporządzenia zawierający uściślenie, że orzeczenie odmawiające powrotu „może zostać zastąpion[e] późniejszą decyzją podjętą przez sąd państwa członkowskiego miejsca stałego pobytu dziecka przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem”.

73 Również brzmienie art. 42 ust. 2 lit. c) rozporządzenia — który nakłada na sąd obowiązek uwzględnienia przy wydawaniu orzeczenia przyczyn i dowodów leżących u podstaw orzeczenia wydanego na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. — wskazuje, że sąd ten może wydać rozstrzygnięcie jedynie po wydaniu orzeczenia odmawiającego powrotu w państwie członkowskim wykonania.

74 Wynika stąd, że art. 40 ust. 1 lit. b) rozporządzenia jest przepisem, który znajduje zastosowanie wyłącznie wówczas, gdy istnieje wcześniejsze orzeczenie, wydane w państwie członkowskim pochodzenia.

75 Autorzy uwag wspomnianych w pkt 58 niniejszego wyroku wywodzą z takiej wykładni skutki, z którymi jednak nie sposób się zgodzić.

76 Artykuł 11 ust. 3 rozporządzenia wymaga bowiem, by sądy, w których złożono wniosek o powrót, działały bez zbędnej zwłoki, przy użyciu najszybszych procedur przewidzianych w prawie krajowym. Akapit drugi tego artykułu wymaga ponadto, by bez uszczerbku dla tego celu szybkiego działania sąd wydał orzeczenie nie później niż w ciągu sześciu tygodni od złożenia wniosku, z wyjątkiem sytuacji, w których szczególne okoliczności uniemożliwiają dotrzymanie tego terminu.

77 Dokładniej art. 11 ust. 6 przewiduje, że sąd, który wydał orzeczenie odmawiające powrotu dziecka, powinien niezwłocznie, bezpośrednio lub poprzez organ centralny, przekazać kopię tego orzeczenia sądowego oraz odnośnych dokumentów, w szczególności protokołów z rozpraw, sądowi właściwemu lub organom centralnym w państwie członkowskim, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem. Pilny charakter tych działań wynika także z ostatniego zdania tego ustępu, zgodnie z którym „właściwy sąd otrzyma wszystkie wspomniane dokumenty w ciągu miesiąca od dnia wydania nakazu odmawiającego powrotu dziecka".

78 Celem tych przepisów jest nie tylko zapewnienie niezwłocznego powrotu dziecka do państwa członkowskiego, w którym zwykle zamieszkiwało bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem, ale także umożliwienie sądowi państwa członkowskiego pochodzenia ocenę przyczyn i dowodów leżących u podstaw orzeczenia odmawiającego powrotu.

79 W szczególności sąd państwa pochodzenia ma obowiązek ustalić, czy zostały spełnione przesłanki wymienione w pkt 67 niniejszego wyroku.

80 Z uwagi na to, iż na podstawie art. 10 i 40 ust. 1 lit. b) taka ocena należy ostatecznie do sądu państwa pochodzenia, kwestie incydentalne pojawiające się lub powtarzające się w państwie członkowskim wykonania nie są decydujące i można uznać, że nie mają one znaczenia dla celów stosowania rozporządzenia.

81 Gdyby było inaczej, rozporządzenie mogłoby zostać pozbawione jego effet utile, ponieważ cel polegający na niezwłocznym powrocie dziecka byłby uzależniony od wyczerpania procedur istniejących w prawie krajowym państwa członkowskiego, w którym dziecko zostało bezprawnie zatrzymane. Takie ryzyko tym bardziej należy rozważyć, że w przypadku małych dzieci czas biologiczny nie może być mierzony według ogólnych kryteriów z uwagi na ich strukturę psychiczną i intelektualną oraz szybkość jej rozwoju.

82 Nawet jeżeli celem rozporządzenia nie jest ujednolicenie przepisów prawa materialnego i procesowego poszczególnych państw członkowskich, istotne jest jednak, by stosowanie tych przepisów krajowych nie odbywało się ze szkodą dla jego effet utile (zob. podobnie w odniesieniu do Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych wyroki: z dnia 15 maja 1990 r. w sprawie C-365/88 Hagen, Rec. s. I-1845, pkt 19 i 20; z dnia 7 marca 1995 r. w sprawie C-68/93 Shevill i in., Rec. s. I-415, pkt 36 oraz z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie C-159/02 Turner, Rec. s. I-3565, pkt 29).

83 Należy dodać, że taka wykładnia rozporządzenia jest zgodna z jego wymogami i celem oraz jako jedyna w największym stopniu zapewnia skuteczność prawa wspólnotowego.

84 Znajduje ona zresztą dwojakie potwierdzenie. Pierwsze wynika ze sformułowania „każde następne orzeczenie wymagające powrotu dziecka" zawartego w art. 11 ust. 8 rozporządzenia i wyrażającego ideę, że z chwilą, gdy zostało wydane orzeczenie o odmowie powrotu, sąd państwa pochodzenia może stanąć w obliczu konieczności wydania jednego lub kilku orzeczeń w celu spowodowania powrotu dziecka, w tym w sytuacjach impasu proceduralnego lub faktycznego. Po drugie, znajduje ona również potwierdzenie systemowe, opierające się na okoliczności, że — inaczej niż w przypadku procedury opisanej w art. 33–35 rozporządzenia dotyczącej wniosku o nadanie klauzuli wykonalności — wykonalność orzeczeń wydanych na zasadach przewidzianych w sekcji 4 rozdziału III (prawo do kontaktów i powrót dziecka) może być stwierdzona przez sąd państwa pochodzenia niezależnie od wszelkiej możliwości zaskarżenia — czy to w państwie członkowskim pochodzenia, czy to w państwie wykonania.

85 Poprzez wykluczenie, w odniesieniu do wydania świadectwa na podstawie art. 42 ust. 1, jakiejkolwiek możliwości wniesienia środka odwoławczego z wyjątkiem wniosku o sprostowanie w rozumieniu art. 43 ust.1, rozporządzenie ma na celu uniknięcie sytuacji, w której skuteczność jego przepisów byłaby osłabiona wskutek nadużycia procedury. Ponadto wśród procedur odwoławczych wskazanych w art. 68 nie figuruje ani jedna dotycząca orzeczeń wydanych w ramach sekcji 4 rozdziału III rozporządzenia.

86 Powyższe rozważania stanowią odpowiedź na konkretną sytuację istniejącą w sporze przed sądem krajowym.

87 Po pierwsze, nie wydaje się, by ciąg orzeczeń sądów litewskich, dotyczących zarówno wniosku o powrót, jak i wniosku o nieuznanie orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo zgodnie z art. 42 rozporządzenia, został wydany z poszanowaniem autonomii proceduralnej przewidzianej w tym przepisie. Po drugie, liczba orzeczeń i ich różnorodność (uchylenia, zmiany, wznowienia, zawieszenia) dowodzą, że nawet jeżeli zastosowano najszybsze procedury krajowe, czas, jaki upłynął do dnia wydania świadectwa, pozostaje w jaskrawej sprzeczności z wymogami rozporządzenia.

88 Należy dodać, że skoro nie wyrażono jakiejkolwiek wątpliwości co do autentyczności świadectwa wydanego przez sąd niemiecki, a samo świadectwo zawiera wszystkie elementy, jakich wymaga art. 42 rozporządzenia, to środek odwoławczy od wydania świadectwa lub sprzeciw wobec jego uznania podlegają na podstawie art. 43 ust. 2 wyłącznie odrzuceniu, a sąd wezwany może jedynie stwierdzić wykonalność orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo.

89 W świetle powyższych rozważań na pytania od czwartego do szóstego należy odpowiedzieć w ten sposób, że z chwilą gdy orzeczenie o odmowie powrotu zostało wydane i przekazane do wiadomości sądu państwa pochodzenia, dla celów wydania świadectwa przewidzianego w art. 42 rozporządzenia bez znaczenia jest, czy orzeczenie to zostało zawieszone, zmienione, uchylone lub w każdym razie nie uprawomocniło się albo zostało zastąpione orzeczeniem o powrocie, o ile powrót dziecka w rzeczywistości nie nastąpił. Jeżeli nie wyrażono żadnej wątpliwości co do autentyczności tego świadectwa, a samo świadectwo zostało sporządzone przy użyciu formularza, którego wzór znajduje się w załączniku IV do rozporządzenia, to sprzeciwienie się uznaniu orzeczenia o powrocie jest zabronione, a do sądu wezwanego należy wyłącznie nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu zaopatrzonemu w świadectwo i zezwolenie na niezwłoczny powrót dziecka.

W przedmiocie pytania pierwszego

90 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy strona w rozumieniu art. 21 rozporządzenia może żądać nieuznania orzeczenia, jeżeli wcześniej nie został złożony wniosek o uznanie tego samego orzeczenia.

91 Odpowiedź na pytania od czwartego do szóstego wyklucza możliwość złożenia wniosku o nieuznanie, w przypadku gdy orzeczenie o powrocie dziecka zostało wydane i zaopatrzone w świadectwo zgodnie z przepisami art. 11 ust. 8 i art. 42 rozporządzenia.

92 Możliwości takiej nie można jednak wykluczyć w sposób generalny.

93 Artykuł 21 ust. 3 rozporządzenia przewiduje bowiem, że „[b]ez uszczerbku dla sekcji 4 niniejszego rozdziału każda ze stron może, zgodnie z procedurami przewidzianymi w sekcji 2 niniejszego rozdziału, składać wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia". W akapicie drugim tego ustępu ustalono w tym celu zasady jurysdykcji terytorialnej.

94 Nie można też wykluczyć sytuacji, gdy złożenie wniosku o nieuznanie orzeczenia skutkuje incydentalnie jego uznaniem. W takim przypadku znajdzie zastosowanie art. 21 ust. 4.

95 Możliwość złożenia wniosku o nieuznanie, zanim został złożony wniosek o uznanie, może służyć realizacji różnych celów — czy to natury materialnej, w szczególności dotyczących najlepszych interesów dziecka lub stabilizacji i spokoju rodziny, czy to natury procesowej — umożliwiając przedstawienie zawczasu środków dowodowych, które mogłyby stać się niedostępne w przyszłości.

96 W przypadku wniosku o nieuznanie należy jednak przestrzegać procedury przewidzianej w rozdziale III sekcji 2 rozporządzenia, a w szczególności wniosek ten może być rozpatrywany zgodnie z przepisami prawa krajowego jedynie wówczas, gdy przepisy te nie ograniczają zakresu i skutków rozporządzenia.

97 Na pytanie pierwsze należy więc odpowiedzieć w ten sposób, że z wyjątkiem przypadku, gdy postępowanie dotyczy orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo na podstawie art. 11 ust. 8, art. 40 i 42 rozporządzenia, każda ze stron może złożyć wniosek o nieuznanie orzeczenia sądowego, nawet jeżeli wcześniej nie został złożony wniosek o uznanie orzeczenia.

W przedmiocie pytania drugiego

98 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, w jaki sposób — w przypadku gdy dochodzi do badania wniosku o nieuznanie orzeczenia złożonego przez osobę, wobec której orzeczenie to stało się wykonalne, a żaden wniosek o uznanie wcześniej nie wpłynął — należy stosować art. 31 ust. 1 rozporządzenia, w szczególności fragment zdania, w którym jest mowa o tym, że „[o]soba, przeciwko której wykonuje się orzeczenie, ani dziecko w tym stadium postępowania nie mają możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia".

99 Zastrzeżenie poczynione w pkt 91 niniejszego wyroku pozostaje aktualne również dla tej kwestii.

100 Z tym zastrzeżeniem należy stwierdzić, że w przypadku gdy został złożony wniosek o nieuznanie orzeczenia sądowego, a nie został wcześniej złożony wniosek o jego uznanie, art. 31 ust. 1 rozporządzenia należy interpretować w świetle szczególnego usytuowania sekcji 2 rozdziału II rozporządzenia. W związku z tym przepisu tego nie należy stosować.

101 Artykuł 31 rozporządzenia dotyczy bowiem nadania klauzuli wykonalności. Stanowi on, że w takim przypadku osoba, przeciwko której został złożony wniosek, nie ma możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia. Taka właściwość tej procedury znajduje wyjaśnienie w okoliczności, że skoro jest to postępowanie o charakterze wykonawczym i jednostronnym, to dopuszczenie oświadczeń tej strony nie byłoby możliwe bez zmiany tego charakteru na deklaratoryjny i kontradyktoryjny, co byłoby sprzeczne z samą jej logiką, zgodnie z którą prawo do obrony jest zagwarantowane dzięki odwołaniu przewidzianemu w art. 33 rozporządzenia.

102 Sytuacja jest odmienna w przypadku wniosku o nieuznanie.

103 Odmienność ta wynika z faktu, że w takiej sytuacji to wnioskodawca jest osobą, przeciwko której wniosek o nadanie klauzuli wykonalności mógłby być złożony.

104 Skoro wymogi wspomniane w pkt 101 niniejszego wyroku w tej sytuacji nie są uzasadnione, osoba, przeciwko której złożono wniosek o nieuznanie, nie może być pozbawiona możliwości złożenia oświadczenia.

105 Każde inne rozwiązanie mogłoby ograniczać skuteczność działań wnioskodawcy, skoro celem postępowania w sprawie nieuznania jest uzyskanie oceny negatywnej, która ze swej istoty wymaga kontradyktoryjności.

106 Z powyższego wynika, że — jak wskazała Komisja — strona pozwana, która domaga się uznania, może składać oświadczenia.

107 W tym stanie rzeczy na pytanie drugie należy odpowiedzieć w ten sposób, że art. 31 ust. 1 rozporządzenia — w zakresie, w jakim stanowi on, że osoba, przeciwko której wykonuje się orzeczenie, ani dziecko w tym stadium postępowania nie mają możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia — nie ma zastosowania w postępowaniu w sprawie nieuznania orzeczenia sądowego wszczętego mimo braku wcześniejszego wniosku o uznanie tego samego orzeczenia. W takiej sytuacji strona pozwana, która domaga się uznania, może składać oświadczenia.

W przedmiocie pytania trzeciego

108 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy sąd krajowy — do którego osoba, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, wniosła o nieuznanie orzeczenia sądowego państwa członkowskiego pochodzenia nakazującego powrót dziecka do państwa pochodzenia, dla którego to orzeczenia na

podstawie art. 42 rozporządzenia wydano świadectwo — powinien je zbadać na podstawie sekcji 1 i 2 rozdziału III rozporządzenia, jak to przewiduje art. 40 ust. 2 tego rozporządzenia.

109 Jak wynika z odpowiedzi udzielonych na poprzednie pytania, wniosek o nieuznanie orzeczenia sądowego nie jest dopuszczalny, jeżeli zostało wydane świadectwo na podstawie art. 42 rozporządzenia. W takiej sytuacji orzeczenie zaopatrzone w świadectwo jest wykonalne i nie można sprzeciwić się jego uznaniu.

110 W tej sytuacji udzielenie odpowiedzi na pytanie trzecie nie jest konieczne.

W przedmiocie kosztów

111 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Z chwilą gdy orzeczenie o odmowie powrotu zostało wydane i przekazane do wiadomości sądu państwa pochodzenia, dla celów wydania świadectwa przewidzianego w art. 42 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 bez znaczenia jest, czy orzeczenie to zostało zawieszone, zmienione,**

uchylone lub w każdym razie nie uprawomocniło się albo zostało zastąpione orzeczeniem o powrocie, o ile powrót dziecka w rzeczywistości nie nastąpił. Jeżeli nie wyrażono żadnej wątpliwości co do autentyczności tego świadectwa, a samo świadectwo zostało sporządzone przy użyciu formularza, którego wzór znajduje się w załączniku IV do rozporządzenia, to sprzeciwienie się uznaniu orzeczenia o powrocie jest zabronione, a do sądu wezwanego należy wyłącznie nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu zaopatrzonemu w świadectwo i zezwolenie na niezwłoczny powrót dziecka.

2) **Z wyjątkiem przypadku, gdy postępowanie dotyczy orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo na podstawie art. 11 ust. 8, art. 40 i 42 rozporządzenia nr 2201/2003, każda ze stron może złożyć wniosek o nieuznanie orzeczenia sądowego, nawet jeżeli wcześniej nie został złożony wniosek o uznanie orzeczenia.**

3) **Artykuł 31 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 — w zakresie, w jakim stanowi on, że osoba, przeciwko której wykonuje się orzeczenie, ani dziecko w tym stadium postępowania nie mają możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia — nie ma zastosowania w postępowaniu w sprawie nieuznania orzeczenia sądowego wszczętego mimo braku wcześniejszego wniosku o uznanie tego samego orzeczenia. W takiej sytuacji strona pozwana, która domaga się uznania, może składać oświadczenia.**

Podpisy